

Місії, бачення і стратегії у реформуванні вищої освіти. Практичний підхід

*Практичний семінар за участі представників Міністерства освіти і науки України та Агентства США з міжнародного розвитку
Київ, 28-29 липня 2014 р.*

Професор Марек Квієк
Директор Центру досліджень публічної політики
Голова кафедри ЮНЕСКО з інституціональних досліджень і політики вищої освіти,
Професор Познаньського університету, Польща
kwiekm@amu.edu.pl

Вступ: місія чи бачення

- Місія і бачення слугують різним цілям, але їх часто плутають. Сформульована місія описує, що система освіти (міністерство) хоче робити зараз, а сформульоване бачення окреслює, що система хоче робити у *майбутньому*.
- Місія зосереджується на сьогоднішні; бачення зосереджується на майбутньому, це є джерело натхнення і мотивації. Бачення описує, де ви хочете бути. Бачення повідомляє як цілі, так і цінності.
- Куди ми хочемо рухатися? Коли ми хочемо досягти цього етапу? Як ми хочемо це зробити?
- Чіткість і відсутність невизначеності чи двозначності: опис яскравого майбутнього (надія); вислови, які запам'ятовуються і зачіпають; реалістичні прагнення, досяжність...

Вступ

- Місії – подібні у різних країнах: стосуються викладання (В), досліджень (Д) і зв'язків із соціально-економічним середовищем (3-я місія). У Польщі, наприклад:
 - навчати навичкам, необхідним для адаптації до змін на ринку праці (В)
 - створювати нові знання в процесі досліджень, які мотивуються і цікавістю, і ідеями загального добробуту (Д)
 - Допомогати органам влади і державного управління фаховими знаннями (3-я місія)

Відмінності у стратегічних цілях, пріоритетних напрямках і баченні!

Усі 11 проаналізованих стратегій будуть доступними на сайті Центру: <http://www.cpp.amu.edu.pl/kwiek/resources.html>

Приклад 1 (Мальта): від стратегічних цілей до 12 пріоритетних напрямів до бачення вищої освіти у 2020 році.

3

Приклад 1: Чотири стратегічні цілі (Мальта)

Загальний обсяг національної стратегії:

Стратегія Мальти має забезпечити досягнення чотирьох стратегічних цілей до 2020 р.:

1. Залучити більше молодих учнів і дорослих до подальшої і вищої освіти;
2. Забезпечити справедливий і відкритий доступ для всіх учнів, які бажають продовжувати навчання;
3. Перетворити Мальту на центр провідного досвіду в освіті і наукових дослідженнях;
4. Підтримувати відповідальність держави за належне регулювання, ресурсне забезпечення і фінансування для гарантування інклюзивної та якісної системи освіти, що відповідає потребам і запитам.

«Ці чотири цілі повинні досягатися у всій системі освіти в цілому (школи, вища освіта, професійно-технічна освіта, підготовка і навчання дорослих), а також узгоджуватися з усіма іншими політиками, пов'язаними з цими питаннями. Навчання впродовж життя є фундаментальною перспективою, що лежить в основі рекомендованої стратегії»

4

Приклад 1: Дванадцять пріоритетних напрямів (Мальта) (1)

Чотири стратегічні пріоритети і дванадцять пріоритетних напрямів:

Залучити більше молодих учнів і дорослих до подальшої і вищої освіти:

- 1) Залучити більше учнів до продовження навчання після завершення обов'язкової освіти у програмах після-середньої та вищої освіти.
- 2) Заохочувати студентів навчатися за напрямами, актуальними для економічного і соціального розвитку Мальти.
- 3) Залучати іноземних студентів на платній основі навчатися у Мальті за різними галузями навчання і досліджень.
- 4) Адаптувати системи для дорослих, які прагнуть одержати можливості для навчання впродовж життя.

Забезпечити справедливий і відкритий доступ для всіх, хто бажає продовжувати навчання:

- 5) Гарантувати справедливий і рівний доступ до подальшої і вищої освіти з наданням особливої уваги незахищеним категоріям населення.

5

Приклад 1: Дванадцять пріоритетних напрямів (Мальта) (2)

Перетворити Мальту на центр провідного досвіду в освіті і наукових дослідженнях:

- 6) Забезпечувати якісний рівень усіх закладів і освітніх програм.
- 7) Розробити Кваліфікаційну рамку Мальти та послуги з визнання кваліфікацій.
- 8) Посилити дослідницький потенціал Мальтійського університету.
- 9) Сприяти мобільності студентів і викладачів.

Підтримувати відповідальність держави для гарантування інклюзивної та якісної системи освіти, здатної реагувати на потреби і запити:

- 10) Забезпечити здатність системи відповідати на потреби і запити за допомогою належних політик управління та фінансування.
- 11) Підтримувати активну участь і співробітництво в Європі та на міжнародному рівні.
- 12) Розробити і впроваджувати довгостроковий інвестиційний план.

[Усі 12 пріоритетів розроблено докладно!] [Пріоритети формують Бачення 2020]

6

Приклад1: Бачення 2020 для подальшої і вищої освіти у Мальті (1)

1. **Заохочувати більше учнів продовжувати навчання після обов'язкової освіти і здобувати після-середню та вищу освіту** – збільшити участь 17-річних у програмах після-середньої освіти з чинних 60% до 85% до 2015 року та збільшити участь 19-річних студентів в університетських програмах з чинних 23% до 35% до 2020.
2. **Залучати більше студентів до навчання у галузях, які є актуальними для економічного і соціального розвитку Мальти** – збільшити участь студентів у програмах з природничих і точних наук, технологій та інших галузей, визначених у звіті «Навички для майбутнього» (NCHE).
3. **Залучати більше дорослих до програм подальшої та вищої освіти в рамках загальної стратегії навчання впродовж життя** – забезпечити для більшої кількості дорослих можливості одержувати базові навички та кваліфікації відповідного рівня для працевлаштування та задоволення попиту роботодавців щодо умінь і навичок.
4. **Сприяти тому, щоб Мальта стала бажаним місцем для одержання подальшої і вищої освіти в світі** – залучити 5 000 студентів навчатися на Мальті на платній основі до 2020 у різних галузях навчання і наукових досліджень.
5. **Розробити заходи у сфері досліджень, які проводяться в системі вищої освіти Мальти** – збільшити фінансування дослідницької діяльності в Мальтійському університеті, фінансування стипендій для заохочення перспективних випускників до дослідницької кар'єри, пов'язати заходи зі стратегічними національними пріоритетами.

7

Приклад1: Бачення 2020 для подальшої і вищої освіти у Мальті (2)

6. **Забезпечити справедливий і відкритий доступ для всіх учнів, які бажають продовжувати навчання** – забезпечити, щоб кожен учень у системі середньої освіти мав рівні шанси одержати ґрунтовну підготовку з англійської мови, математики та базових дисциплін, щоб мати доступ до траєкторій подальшої освіти, підтримувати заходи для забезпечення справедливого і рівного доступу до подальшої і вищої освіти.
7. **Сприяти мобільності студентів і викладачів** – сприяти і популяризувати програми європейської та міжнародної мобільності для студентів і викладачів, забезпечити збереження допомоги студентам та розробити інші ініціативи для обміну студентами, викладачами і дослідниками.
8. **Забезпечувати якісний рівень усіх закладів і освітніх програм** – забезпечити функціонування належних систем внутрішнього забезпечення якості та створити агентство з питань забезпечення якості.
9. **Розробити Кваліфікаційну рамку Мальти та послуги з визнання кваліфікацій** – сприяти використанню результатів навчання для визначення і опису кваліфікацій, підтвердження неформального і довільного навчання та забезпечувати надання належних послуг з визнання, в основному через QRIC Мальти.
10. **Реформувати чинні системи управління і фінансування** – забезпечити, щоб ефективні, підзвітні та автономні заклади могли ефективно реагувати на виклики та розвиватися ширше, ніж можливо в межах державного фінансування, за рахунок створення інших джерел доходів.

8

Приклад 1: Бачення 2020 для подальшої і вищої освіти у Мальті (3)

11. Забезпечити належне державне фінансування та створити стимули для інвестицій з інших джерел у цей сектор;
 12. Посадити зусилля Мальти із заходами, спрямованими на формування позиції Європи як ведучого бажаного місця призначення, де зосереджено провідний досвід освіти – підтримувати активну участь Мальти в Болонському і Копенгагенському процесах, реалізовувати заходи для позиціонування Мальти як центру провідного досвіду в Європейському просторі вищої освіти до 2020 р.
1. Різноманітність різних тем для України – але загалом, охоплено всі критичні теми в Європі:
 1. Що є надто акцентованим для України сьогодні?
 2. Що недостатньо акцентовано?
 3. Чого взагалі бракує?

[ранжування компонентів бачення для України]

9

Приклад 2: Стратегічне бачення «Освіта 2020», Молдова (1)

- **Стратегічне бачення «Освіта 2020» (2013):** Система освіти в Республіці Молдова у 2020 році є доступною для всіх громадян, забезпечує якість освіти, актуальну для суспільства та економіки з точки зору економічної ефективності.

Стратегічне бачення включає такі дев'ять компонентів системи освіти:

- **Бенефіціари** [випускники] системи освіти, які демонструють компетентності, необхідні для їх особистісного росту і розвитку, а також соціального і професійного росту впродовж всього життя;
- **Освітній процес**, зосереджений на освітніх потребах здобувачів освіти, та релевантні навчальні плани, пов'язані з потребами ринку праці;
- Справедлива **система оцінювання**, зосереджена на вимірюванні компетентностей, актуальних для ринку праці та життя особи;
- **Викладачі** одержують винагороду відповідно до виконання своїх функцій та обов'язків та спроможні розробляти навчальні заходи, орієнтовані на індивідуальні освітні потреби бенефіціарів.

10

Приклад 2: Стратегічне бачення «Освіта 2020», Молдова (2)

- Професійний менеджмент, здатний ефективно управляти освітніми закладами;
 - **Мережа освітніх закладів**, яка має ефективну конфігурацію та розміри з урахуванням демографічних і соціальних тенденцій та відповідає стандартам якості;
 - **Інфраструктура і дружнє освітнє середовище** для здобувачів освіти;
 - Сучасна, гнучка та функціональна **інституційна система**, що сприяє забезпеченню якості освіти;
 - **Сталі академічно-соціальні партнерства**, зосереджені на довгострокових взаємних вигодах.
1. Висока актуальність різних тем – загальні, не надихаючі, технічні?
 1. Що є надто акцентованим для України сьогодні?
 2. Що недостатньо акцентовано?
 3. Чого взагалі бракує?

[ранжування компонентів бачення для України]

11

Приклад 2: Стратегічне бачення «Освіта 2020», Молдова (3)

- Стратегічне бачення (9 основних тем) – 7 «стратегічних напрямів»
 - Для кожного «стратегічного напрямку» визначено «конкретні цілі», які досягаються шляхом кількох «пріоритетних заходів». Деталі надаються на рівні «пріоритетних заходів».
 - Сім стратегічних напрямів є такими:
- 1) ЗБІЛЬШИТИ ДОСТУП І РІВЕНЬ УЧАСТІ В ОСВІТІ ТА НАВЧАННІ ВПРОДОВЖ ВСЬОГО ЖИТТЯ
 - 2) ЗАБЕЗПЕЧИТИ РЕЛЕВАНТНІСТЬ НАВЧАННЯ ДЛЯ ЖИТТЯ, АКТИВНОГО ГРОМАДЯНСТВА ТА УСПІХУ В КАР'ЄРІ
 - 3) РОЗВИВАТИ, ПІДТРИМУВАТИ ТА МОТИВУВАТИ ВИКЛАДЧІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ
 - 4) СТВОРИТИ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗУВАТИ ЕФЕКТИВНУ СИСТЕМУ ОЦІНКИ, МОНІТОРИНГУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ
 - 5) ПОКРАЩИТИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ В ОСВІТІ
 - 6) ЕФЕКТИВНО ІНТЕГРУВАТИ ІКТ В ОСВІТУ
 - 7) ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ ПРИ ЗБЕРЕЖЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ

[ранжування компонентів бачення для України]

12

Приклад 3: «Бачення 2020», Австралія (1)

Бачення вищої освіти Австралії у 2020 році – це система, яка:

- готує випусників, які мають знання, навички та розуміння для повноцінної участі у суспільстві, та передбачає і задовольняє потреби австралійського і міжнародного ринків праці;
- надає можливості усім здатним особам повною мірою реалізувати свій потенціал та допомагає їм у цьому;
- забезпечує студентам стимулюючий позитивний досвід здобуття вищої освіти;
- відіграє центральну роль у національній системі наукових досліджень та інновації завдяки генеруванню та поширенню нових знань, а також шляхом освіти, навчання та розвитку дослідників світового рівня у широкому спектрі інтелектуальних дисциплін;
- взаємодіє зі світовою спільнотою завдяки мобільності студентів і викладачів та обміну знаннями та ідеями;
- сприяє розумінню та розвитку соціальних і культурних структур Австралії та їх національних та регіональних економік;
- ефективно взаємодіє з іншими секторами освіти і навчання для забезпечення безперервності можливостей високоякісного навчання впродовж всього життя людини;
- входить до найкращих країн ОЕСР за критеріями участі та результативності . [чітка політична мова; немає невизначеності; простота]

13

Українська стратегія з компаративної точки зору (1)

- «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки», розділи щодо вищої освіти та пов'язані з ними.
- **«Метою** Національної стратегії розвитку освіти на наступне десятиріччя є:
 - підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина;
 - забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання упродовж життя» [надто обмежений спектр цілей – надто обмежений вплив на вищу освіту];

Ключові напрями державної освітньої політики:

- реформування системи освіти на основі філософії «людиноцентризму» як стратегії національної освіти;
- оновлення законодавчо-нормативної бази системи освіти, адекватної вимогам часу;
- модернізація структури, змісту та організації освіти; на засадах компетентнісного підходу, переорієнтація змісту освіти на цілі сталого розвитку;

14

Українська стратегія з компаративної точки зору (2)

(ключові напрями - продовження):

- створення і забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм та засобів отримання освіти;
- побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді;
- забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя;
- формування здоров'язбережного середовища, екологізації освіти, валеологічної культури учасників навчально-виховного процесу;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;
- інформатизація освіти, удосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки;
- забезпечення національного моніторингу системи освіти;
- підвищення соціального статусу педагогів;
- створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

15

Українська стратегія з компаративної точки зору (3)

- **«Сучасний стан національної системи освіти»:** вища освіта не обговорюється
- **«Основні проблеми, виклики та ризики»:** вища освіта прямо не обговорюється
- **«Основні завдання Стратегії» – розділ про вищу освіту:**
- завершення розроблення та прийняття Верховною Радою України Закону України «Про вищу освіту (нова редакція)» та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій»;
- централізацію управління вищою освітою, реформування та оптимізацію мережі вищих навчальних закладів, приведення її у відповідність з потребами розвитку національної економіки та запитами ринку праці; створення дослідницьких університетів, розширення автономії ВНЗ;
- перегляд та затвердження Переліку професій педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід в освіті, узгоджених з новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо наукового) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій;
- розширення взаємодії ВНЗ з установами НАН та НАПН щодо розвитку наукових досліджень у галузі вищої освіти;

16

Українська стратегія з компаративної точки зору (4)

(Основні завдання стосовно вищої освіти – продовження):

- створення нормативно-правової бази щодо мотивації роботодавців до співпраці з вищими навчальними закладами, участі в розробці стандартів вищої освіти, надання баз для проходження практики студентами та першого робочого місця випускникам;
- розроблення цілісної системи пошуку та відбору на навчання талановитої молоді, її наукового та професійного зростання і подальшого супроводження у кар'єрному рості;
- подальше удосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти як передумови забезпечення рівного доступу до навчання у вищій школі;
- переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів через цільове фінансування.

[суміш більш або менш важливих цілей, виражених повсякденною мовою, а не мовою політики, не містить посилань на дані чи status quo; можливо ще десяток завдань упущено; відсутність зазначення напрямку змін; відсутність пріоритетних напрямів, рекомендацій щодо того, як виконувати, термінів тощо; легко читати, але немає наслідків щодо політики та реальних дій на будь-якому рівні]

[немає бачення – немає вимірюваних, стратегічних цілей, немає пріоритетів, немає впровадження]

[також, точно такі 5 польських стратегій до 2005 року! Достатньо невідповідні документи політики]

17

Українська стратегія з компаративної точки зору (5)

[«Очікувані результати реалізації» виглядають багатообіцяючими – але не показано жодного способу їх досягнення! Вони представляють собою цікаве бачення].

1. Створення системи освіти нового покоління відповідно до вимог часу, що забезпечує повноту реалізації функції якісної освіти, випереджаючого загальноцивілізаційного розвитку людини, що перетворюється на провідний механізм відтворення суспільного інтелекту, науки і культури.
2. Підвищення якості результатів навчання випускників усіх рівнів системи освіти. Підвищення конкурентоспроможності української освіти за рахунок забезпечення фундаментальності і практичної спрямованості навчальних програм.
3. Створення збалансованої законодавчої бази системи освіти, що регулює та забезпечує ефективність реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти в Україні, результативне функціонування усіх її підсистем.
4. Створення позитивних зразків та поширення досвіду успішного реформування освіти, забезпечення необхідних науково-методичних, організаційних та матеріально-технічних умов.
5. Створення в Україні підсистеми елітної освіти з метою підготовки кадрів для високотехнологічних галузей, сучасних напрямів науки, культури і мистецтва.

18

Українська стратегія з компаративної точки зору (6)

- 6. Підготовка та виховання педагогічних кадрів, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, дитиноцентризму, власного творчого безперервного професійного зростання.
- 7. Визначеність та унормування змісту всіх підсистем освіти, що забезпечують усталену систему знань і компетентностей, потужну професійно кваліфіковану кадрову базу для економічного зростання держави, конкурентоспроможність вітчизняних працівників на зовнішньому ринку праці.
- 8. Створення соціально сприятливих умов для здобуття освіти за потребою усіх категорій населення України.
- 9. Функціонування інфраструктур у підсистемах освіти, що опікуються підтриманням наукової та інноваційної діяльності в системі освіти, популяризацією та реалізацією освітніх інновацій відповідно до запитів і проблем розвитку суспільства.
- 10. Створення дієвої системи ресурсного забезпечення освіти.
- 11. Створення ефективної системи забезпечення розвитку дитини – представника покоління інформаційної епохи, формування соціально і фізично зрілої творчої особистості, громадянина України і світу.
- 12. Створення економічно сприятливих умов і соціальних гарантій педагогічним і науково-педагогічним працівникам, підвищення їх соціального статусу, створення оптимальних умов щодо професійного вдосконалення та творчості для забезпечення якісної освіти.

19

Українська стратегія з компаративної точки зору (7)

13. Широка підтримка освітніх реформ суспільством.

Реалізація Національної стратегії забезпечить підвищення якості вітчизняної освіти, її інноваційний розвиток відповідно до світових стандартів, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості. У результаті цього відбудуться відчутні позитивні зміни в соціально-економічному та політичному житті країни, розвитку науки, культури, духовності.

[згоден майже з кожним твердженням! Але це не робить великої різниці]

20

Висновки

- Написання стратегії потребує спеціальних навичок, у тому числі чіткої мови політики.
- Необхідне структурне мислення: від бачення до пріоритетних напрямів, і знову до бачення. Логічна зв'язність між цілями (баченням) і засобами (діями).
- Переведення у перелік «що зробити»: що, коли, ким. Необхідні чіткі терміни.
- Бачення надає загальну, раціональну, суспільно прийнятну та політично здійсненну картину. Бачення надає орієнтири того, що необхідно зробити. Бачення передається від одного уряду іншому, ґрунтується на міцному політичному консенсусі та виходить за межі тимчасових політичних ігор.
- Розроблення стратегії вимагає часу, але їх можна описати стислим чітким баченням. Реформи впроваджувати легше, якщо бачення одержує підтримку як зсередини, так і ззовні академічного світу (це можна називати... суспільним інтересом або... суспільним благом).
- Наступні семінари – робота з реальними ідеями в реальному контексті вищої освіти.

Дякую за увагу!

21

References:

- Kwiek, Marek (2002). „Національна держава, глобалізація та Університет як модерний заклад”. І д е я Університету. Антологія. ЛІТОПИС ЛЬВІВ.
- Kwiek, Marek (2003). “The State, the Market and Higher Education. Challenges for the New Century”. In: M. Kwiek, ed., *The University, Globalization, Central Europe*. Frankfurt and New York: Peter Lang.
- Kwiek, Marek (2009). Університет і держава Вивчення глобальних трансформацій. Київ – Таксон.
- Kwiek, Marek (2010). *Transformacje uniwersytetu. Zmiany instytucjonalne i ewolucje polityki edukacyjnej w Europie*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM (in Polish).
- Kwiek, M. (2013a). *Knowledge Production in European Universities. States, Markets, and Academic Entrepreneurialism*. Frankfurt and New York: Peter Lang.
- Kwiek, M. (2013b). “From System Expansion to System Contraction: Access to Higher Education in Poland”. *Comparative Education Review*. 57(3).
- Kwiek, M. (2014a). “Structural Changes in the Polish Higher Education System (1990-2010): a Synthetic View”. *European Journal of Higher Education*. Vol. 4. No. 3.
- Kwiek, Marek (2014b). “The Internationalization of the Polish Academic Profession. A European Comparative Approach”. *Zeitschrift für Pädagogik*. Vol. 2014. No. 5. 681-695.
- Kwiek, Marek, Peter Maassen, eds. (2012). *National Higher Education Reforms in a European Context: Comparative Reflections on Poland and Norway*. Frankfurt and New York: Peter Lang.
- Kwiek, Marek, Andrzej Kurkiewicz, eds. (2012). *The Modernisation of European Universities. Cross-National Academic Perspectives*. Frankfurt and New York: Peter Lang.